

בית מורשת משטרת ישראל

משטרה והיסטוריה

גיליון מס' 4

תשפ"ג 2022

All Rights Reserved
Copyright © 2022

כל הזכויות שמורות
© תשפ"ג

אין להקליט, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום והקלטה) ללא אישור בכתב
מאת משטרת ישראל

עורכות: נעמי לבנקרון וענת שטרן
עריכה לשונית: דניאלה רפאלי
עריכה ותרגום מאנגלית: גבריאל לני
גרפיקה: סטודיו Bata, אוקסנה קרבצוב
עיצוב הכריכה: שלומי שטרית

נדפס בישראל
ISSN 2664-2077
Printed in Israel

ועדה אקדמית: טל יונתן-זמיר, אסף לחובסקי, אורית רוזין,
ענת שטרן, יגאל שפי

התמונה בשער הקדמי: היערכות המשטרה לקראת פיזור מפגינים חרדים נגד חילול השבת בירושלים
על גבול שכונת מאה שערים 24.8.1987. צילום: מגי אילון, אוסף התצלומים הלאומי.

התמונה בשער האחורי: פרשי משטרה מפזרים מפגינים בהפגנת חקלאים בירושלים במחאה על
מדיניות הממשלה, 3.5.1980. צילום: חנניה הרמן, אוסף התצלומים הלאומי.

”פקודת התארגנות מס’ 1” הקמת מערך השיטור בשטחים ספטמבר-אוקטובר 1967

אורית מילר-כתב*

לאחר מלחמת ששת הימים, ביוני 1967, שלטה ישראל על שטח שגודלו פי שלושה משהיה טרם המלחמה, ובו חיו מיליון תושבים פלסטינים. עובדה זו הציבה בפני המדינה אתגרים רגולטוריים רבים, שאף פרק הזמן שבו הם עתידים להיות מיושמים, או הגבולות שבתוכם יחולו, לא היה ברור.¹ אחד האתגרים המרכזיים היה שיטור השטחים והאוכלוסייה שהתווספו אליה כעת. לשם כך הוקם כוח שיטור דו־תכליתי בשטחים הכבושים: אזרחי וביטחוני. בהיבט האזרחי, נדרשו פעולות למאבק בפשיעה והגנה על הסדר הציבורי. בהיבט הביטחוני, נדרשה הגנה על אזרחים, חיילים ושוטרים ישראלים מפני ניסיונות פגיעה, וכן נדרשו פעולות שיטור כנגד הפרת החוקים והתקנות של הממשל הצבאי. במלחמת סיני (1956) הוקם לראשונה כוח שיטור ישראלי דו־תכליתי באזורים שנכבשו, שמטרתו פעילות משולבת – ביטחונית ואזרחית, כך שניסיון מסוים בתחום זה כבר נצבר בישראל.² שנים ספורות לאחר מכן, בשנת 1974, החל יישומו של מודל זה במדינת ישראל.³ סוגיה מרתקת זו עומדת במרכזו של מחקר מקיף שאני עורכת, הבוחן את תפקידה של משטרת ישראל בתוך המכלול הרגולטורי של השלטת המינהל הצבאי הישראלי

* עמיתת הוראה וחוקרת בתחום ההיסטוריה של המזרח התיכון, עמיתת מחקר במכון לחקר המזרח התיכון ומרכז אסיה, ועמיתת מחקר במרכז המחקר לפשעי מלחמה ורצח עם, שניהם באוניברסיטת אריאל. תודה לנעמי לבנקרון על תהליך עריכה מפרה ומעשיר, על שאילתות מרחיבות דעת, ועל פתיחת צוהר לתחום מרתק שבוודאי יעסיק אותי עוד תקופה ארוכה. תודה נוספת אני חבה לד"ר יוסף אוחיון, שחלק עימי את הידע הרב שלו על מג"ב, ועל נכונותו לסייע באיתור מקורות מידע. 1 בשני קצוות הקשת הפוליטית בסוגיה זו ניצבו דעותיהם המנוגדות של יגאל אלון, שסבר שיש להחזיר את השטחים, ושל משה דיין, שסבר שיש לחתור להסדר קבע שיאפשר שלטון ארוך טווח בשטחים שנכבשו. בתווד, בין שתי נקודות קיצון אלה, נמצאו רובם ככולם של הפוליטיקאים הישראליים שהחזיקו בעמדה דומה ולפיה ישראל לא תחזור לגבולות 1949, אך נחלקו בנוגע למיקומם המדויק של הגבולות החדשים. ראו, בין היתר, אריה בראון **חותם אישי: משה דיין במלחמת ששת הימים ואחריה** 156 (1997); שלמה גזית **המקל והגזר: המימשל הישראלי ביהודה ושומרון 94-95 (1985)**; משה ששון **ללא שולחן עגול: המשאים והמתנים לשלום עדות ולקחים (1979-1919)** 102-104 (2004); משה דיין **אבני דרך: אוטוביוגרפיה** 493-494 (1976).

2 אילת מעוז **חוק חי: שיטור וריבונות תחת כיבוש** 37 (2020) (להלן: מעוז).

3 החלטה 411 של הממשלה ה־16 "האבטחה בישראל של מיתקנים ומוסדות ממלכתיים" (1.4.1975).

בשטחים. המחקר עוסק בהיערכותה של המשטרה למילוי תפקידיה, לרבות תהליכי גיוס כוח אדם מקומי והקמת תחנות משטרה, וסוקר את האתגרים והקשיים שניצבו בדרכה. מטרתה של הרשימה הנוכחית, לעומת זאת, צנועה בהרבה, והיא מתמקדת בשני מסמכים שאותרו במהלך המחקר, שעוסקים בשלב הפורמטיבי של בניית מערך השיטור בשטחים, בחודשים ספטמבר–אוקטובר 1967: האחד, פקודת התארגנות של המשטרה בעזה וצפון סיני (13.8.1967), שנשלחה בתפוצה רחבה לגורמים שונים במשטרה (להלן: "פקודת ההתארגנות");⁴ והשני, מסמך שנשלח אל מפכ"ל המשטרה, פנחס קופל, שכותרתו, "הביטחון הפנימי והתארגנות משטרת ישראל" (10.10.1967), העוסק גם בהשפעת המתרחש בשטחים על ישראל עצמה. כשלושתה כוח אדם מצומצם נדרשה המשטרה להיערך להתמודדות עם פעילות רחבת היקף הן בשטחים שנכבשו והן ברחבי המדינה, ובין היתר עם פעולות טרור בגבולות המדינה, וגם בערים שונות, שהחלו להתרחש כמעט מייד לאחר המלחמה (להלן: "מסמך הביטחון הפנימי").⁵ המידע המצוי במסמכים אלה מטיל אלומת אור על תהליכי גיוסם של שוטרים לשירות בשטחים, ישראלים ופלסטינים כאחד, הכשרתם והדרכתם, ועל חיי היומיום שלהם. רשימה זו מבוססת על שני המסמכים, למעט במקומות שבהם צוין אחרת.

המחקר שנערך עד לאחרונה על אודות השטחים,⁶ לא כלל את חקר השיטור בהם; רק לפני כשנתיים פורסם מחקרה של אילת מעוז, המנתח את השיטור בשטחים כפרקטיקה קולוניאלית. מחקרה מציג את הדרך שבה שוטרים, המהווים "חוק חי", מיישמים את מדיניות השלטון בפעולתם, ומהווים נשאים של האלימות החוקית מן המדינה הכובשת אל הקפץ הנכבש.⁷ נוסף על כך, מחקריו של יוסף אוחיון על התפתחות משמר הגבול

4 בין היתר נשלח מסמך זה לכל מפקדי הנפות בשטחים, בישראל, לדוברות ולקצינת השוטרות המחוזית. "נפת עזה וצפון סיני – פקודת התארגנות מס' 1" (13.8.1967) א"מ ל-2698/7 הפעלת משטרה אזרחית בשטחים הכבושים" כרך א' (התיק, להלן: א"מ ל-2698/7). כותרת המסמך מתייחסת רק לעזה וסיני, אך מן המחקר שערכתי על אודות יהודה ושומרון, עולה כי הדברים התנהלו שם בצורה דומה.

5 שם כותב המסמך אינו מצוין, א"מ ל-2698/7, שם. כל המסמכים המופיעים ברשימה זו לקוחים מתיק ארכיוני זה אלא אם כן צוין אחרת.

6 ראו למשל את עבודת הדוקטורט של שפר רביב ופירוט המקורות שם: עמרי שפר רביב **ראשיתה והתגבשותה של השליטה הישראלית על האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית וברצועה עזה 1967-1969** (חיבור לשם קבלת דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים 2019).

7 מעוז, לעיל ה"ש 2.

(להלן: מג"ב)⁸ אומנם כמעט לא עסקו בשטחים,⁹ אך סיפקו את ההקשר הנדרש להבנת תהליכי התפתחותו של החיל, וחלקו בשיטור השטחים בשנים שלאחר מכן. היריעה הקיימת של חומרים ארכיוניים בנושא עצומה בהיקפה, והיא מצויה בעיקר בארכיון המדינה ובארכיון צה"ל, בפרוטוקולים של ישיבות ממשלה וכנסת, בראיונות עם שוטרים ששירתו בתקופה זו במשטרה ובמג"ב, המובאים בספרו של יוסף ארגמן על תולדות מג"ב,¹⁰ וכן בדוחות השנתיים של משטרת ישראל.¹¹ רק קמצוץ ממקורות אלה מצא את דרכו אל המחקרים השונים שפורסמו עד היום, אך הם ואחרים היוו מקור מידע חשוב להבנת הלך הרוח המדיני והביטחוני, ולתיאור המציאות ששררה באותו זמן ברחבי הגדה המערבית ורצועת עזה מנקודת מבטם של מי שהופקדו על פעולות השיטור בהם. חומרים אלה מאפשרים חשיפת פיסה עלומה בהיסטוריה של משטרת ישראל, ושרטוט תפקודה במרחב בהיבט הביטחוני והאזרחי.

עם תום המלחמה הוטלה עבודת הביטחון השוטף בשטחים על ארבעה גופים: הצבא, השב"כ, המשטרה ומג"ב.¹² שיתוף הפעולה בין ארבעת הגופים היה מורכב והצריך תיאום נרחב ביניהם, אך רשימה זו תתמקד בשני האחרונים. בראשית חודש אוקטובר 1967 הוגדר המצב בשטחים במסמך הביטחון הפנימי "רגוע ושלוו", וכוחות השיטור נדרשו להתרכז בבעיות הסדר הציבורי. עם זאת, עד מהרה החלו היתקלויות בין מג"ב לבין חוליות של ארגון פת"ח, הן לאורך הגבול והן בערים ישראליות, ובעיקר בירושלים. פעילות המשטרה ומג"ב נשענה על בסיס נורמטיבי מורכב, שכלל את המשפט הישראלי, המשפט הצבאי וכן הנחיות הממשל הצבאי שהוקם בשטחים. האתגרים הציבוריים והביטחוניים המשמעותיים שהציב בפניה הגידול הניכר שחל בממדי השטח ובהיקף האוכלוסייה, שהיו בעלי מאפיינים ייחודיים כשלעצמם, הצריכו בראש ובראשונה הקמתו ומיסודו של מערך שיטור: גיוס של כוח אדם, הכשרתו, והקמת תחנות משטרה.

8 יוסף אוחיון התפתחות משמר הגבול (מג"ב) ככוח שיטור צבאי למחצה ושאלת תרומתו לביטחון השוטף של מדינת ישראל (עבודה לתואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בראיילן, 2020) במחקר זה מתייחס אוחיון בקצרה להתמודדות מג"ב עם סוגיית ביטחון הפנים, ראו בעמ' 62-63, ובעמ' 95-98; יוסף אוחיון "מערך השיטור של משמר הגבול ביישובי הספר בשנים: 1953-1956 בין משימתיות ביטחונית לפעולות אזרחיות וחברתיות" משטרה והיסטוריה 2, 48 (2020).

9 יוסף אוחיון "הקרב על עזה נגמר – הקרב על תל אביב החל": אכיפת חוקי הזנות בתל אביב על ידי משמר הגבול (1972-1973) "משטרה והיסטוריה 3, 81, 84-87 (2021).

10 יוסף ארגמן הגבול: פרשיות בתולדות מג"ב 96-140 (1996) (להלן: ארגמן). לעדויות בגוף ראשון ניתן להוסיף גם את ספרו של משה טיומקין שליחות ללא הפסקה (2017).

11 דוחות אלה פורסמו מאז שנת 1948 ועד היום, אך רשימה זו מתבססת בעיקר על דוח המשטרה לשנת 1967 (להלן: דוח המשטרה 1967).

12 מג"ב הוכפף במהלך המלחמה לצה"ל, אך חודשים ספורים לאחריה ובהתאם להחלטת הממשלה (1.9.1967) בוטלה כפיפות זו, ועל מג"ב הוטלה עבודת הביטחון השוטף הן בשטחים והן בקווי הגבול החדשים שנוצרו במטרה למנוע הסתננות לתוך ישראל. פרוטוקול ישיבה 71 של הממשלה ה-13 (24.9.1967).

האתגר הדוחק ביותר היה גיוס מהיר של כוח אדם. תחילה הוקצו לכך שוטרים שכבר שירתו במשטרה, והמחוזות השונים שהתבקשו להפריש מכוח האדם שלהם "עשו זאת בנפש חפצה ובהתלהבות" כפי שמציין מסמך הביטחון הפנימי. אולם עד מהרה הובן הצורך בגיוס שוטרים נוספים. שלושה אתגרים הנחו את המשטרה בתהליך הגיוס: הראשון, שלא היה ייחודי לשירות בשטחים, אלא אפיין את הגיוס למשטרת ישראל בכללותו, היה קושי בגיוס שוטרים. תנאי ההעסקה הירודים, שהתאפיינו בשכר נמוך לצד שעות עבודה ארוכות מעבר למקובל במשק, לרבות משמרות לילה, סופי שבוע וחגים, הובילו למיעוט מתגייסים, שאיכותם לא תמיד הייתה מיטבית; נוסף על כך, שיעור התפטרות גבוה ליווה את המשטרה מיומה הראשון.¹³ האתגר השני היה הריחוק הגיאוגרפי הרב של השטחים ביחס למקומות מגוריהם של מרבית השוטרים הישראלים, מרחק שהצריך כשעתיים נסיעה. לפיכך, מועמדים לשירות בשטחים נדרשו להסכים לשרת במשמרות שהשתרעו על פני מספר ימים רצופים, ולשהות במקום מרוחק בתנאי פנימייה. אתגר שלישי ואחרון היה הצורך במועמדים הדוברים את השפה הערבית ומכירים את התרבות המקומית, כך שיוכלו לקרוא מסמכים או לנהל תשאול ראשוני.

התלכדותם של כל אלה עיצבה את דמותו של השוטר הרצוי, שנדרש למלא שני צרכים מרכזיים: ידיעת השפה הערבית, ונכונות לעבוד בתנאים ירודים. לפיכך, ארבע קבוצות מרכזיות של שוטרים נתפסו כמתאימות למשימה: שוטרים ישראלים שהיו אזרחים ערבים¹⁴ או שוטרים יהודים ממוצא מזרח תיכוני וצפון אפריקאי; שוטרים פלסטינים שעבדו במשטרה המקומית לפני הכיבוש; ואזרחים פלסטינים חסרי ניסיון בעבודת המשטרה. ייתכן כי שלושת האתגרים דווקא השלימו זה את זה, והקלו על גיוס שוטרים, שכן אזרחים ערבים בישראל ותושבים מקומיים בשטחים שמצבם הכלכלי היה ירוד, היוו משאב זמין לגיוס. במקביל, ניסתה המשטרה להעלות את שכר השוטרים הישראלים ששירתו בשטחים, ולהשוותו לשכר אנשי הקבע, על מנת להגביר את נכונותם של שוטרים פעילים לשרת בשטחים, או להתגייס למטרה זו.¹⁵

ואומנם, המאמצים לגיוס שוטרים צלחו, לפחות מבחינה מספרית, ומספרם גדל לאחר המלחמה בכשליש: בשנת 1966 עמד מספרם על 8,681, ואילו בשנת 1967 כבר שירתו

13 נעמי לבנקרון "אהיה אני המרטין לותר קינג של המשטרה: איסור ההתארגנות על שוטרים בישראל והשפעתו על זכויותיהם כעובדים" *עבודה חברה ומשפט* טז 27 (2020); אבי סמורסקי ותמר אסתרמן מדינה "ניסיון התאגדות השוטרים בישראל 1978-1979: אנטומיה של כשלון ההתארגנות" *משטרה וחברה* 6, 173 (2002).

14 על שוטרים ערבים במשטרת ישראל ראו עודד רון "עשר שנים לפחות הוא מתהלך בין הצללים: שוטרים מקבוצת מיעוט במשטרה העברית (1947-1958) *משטרה והיסטוריה* 2, 15 (2020).

15 הישיבה ה-253 של הכנסת ה-6 (11.11.1968); אורי אבנרי "יועלה שכר השוטרים בשטחים" *העולם הזה* 1634, 25.12.1968, 21.

במשטרה 11,556 שוטרים, כלומר תוספת של 2,875 איש.¹⁶ מתוך תוספת זו, 1,873 גויסו למשטרה,¹⁷ והיתר היו נוטרים, שוטרים מוספים זמניים, עובדי שירותים ועוד.¹⁸ בשטחים שירתו בשנת 1967 בסך הכול 1,137 שוטרים, רובם (823) מקומיים והיתר (314) ישראלים.¹⁹ בשנה זו עלה במשטרת ישראל אחוז "אנשי המשטרה מבני המיעוטים" בכללותו ב-63.9%, והם מנו 905 איש,²⁰ עובדה שאפשרה קרוב לוודאי הקצאת רבים מהם לשירות בשטחים. לצד כל אלה, הועסקו שוטרים ישראלים בפעולות מודיעין, הדרכה ומתן שירותים.²¹ כוח האדם חולק בין הנפות השונות בהתאם לצרכים הביטחוניים: בנפת שומרון שובצו 241 שוטרים ומתוכם כמחצית ישראלים (112); בנפת יהודה שובצו 236 שוטרים מתוכם כשליש ישראלים (78); ובנפת עזה, שבה התרחשו אירועי פח"ע רבים, שובץ המספר הגדול ביותר של שוטרים (660) ומתוכם פחות מרבע (124) שוטרים ישראלים.²² לצד כל אלה, שירתו שוטרי מג"ב בעיקר בגבולות, והם נמצאו בתנועה מתמדת במרחב.²³ שיבוץ כוח האדם נעשה בהתאם לשיקולי המשטרה או מג"ב ולא על פי רצון המשרתים, אשר מספרם ומשך הצבתם נקבעו בתיאום עם הצבא.²⁴

מועמדים ישראלים שגויסו למשטרה בתקופה זו הוכשרו בבית הספר הארצי להכשרת שוטרים בקרית אתא, סמוך לשפרעם, וכן בקורסים מקצועיים שונים. ההכשרה כללה גם קורסים ללימוד השפה העברית, למגויסים שהיו עולים חדשים או אזרחים ערבים ישראלים ששלטו בה באופן חלקי לכל היותר, אם בכלל. רשימת שמות השוטרים שמצורפת לפקודת ההתארגנות מלמדת כי מבין השוטרים היהודים שגויסו, רובם היו בני עדות המזרח. במקביל, התקיימו קורסים ללימוד השפה הערבית, שנועדו לשוטרים שנשלחו לשרת בשטחים.²⁵

שוטרים פלסטינים נתפסו כזקוקים להכשרה אף הם, שכן שיטות עבודתם נתפסו כמיושנות, ומצריכות לימוד נוהלי עבודה בסיסיים מחדש, לרבות נושא הרישום והדיווח.

16 דוח המשטרה 1967, לעיל ה"ש 11, בעמ' 15-16.

17 שם, בעמ' 15.

18 שם, בעמ' 18-20.

19 בדוח המשטרה השתמשו במונח "שוטרים מקומיים" בנוגע לשוטרים פלסטינים, אך מבין השוטרים הישראלים קשה לדעת כמה היו ערבים וכמה יהודים.

20 דוח משטרה 1967, לעיל ה"ש 11, בעמ' 15.

21 שם, בעמ' 144.

22 שם.

23 טל משגב "משמר הגבול לקראת מלחמת ששת הימים ובמהלכה בין גבולות במציאות משתנה" נחשונים: 40 שנה למלחמת ששת הימים 3 (גולן חגי ושי שאול עורכים 2007).

24 לרשימת יחידות מג"ב ומקומות פריסתן, ראו מכתב ממפקד בן-אזהרי, בשם מפקד מג"ב, אל פקד וילנסקי ורפ"ק בן-דוד (27.9.1967), א"מ ל-7/2698, לעיל ה"ש 4.

25 דוח משטרה 1967, לעיל ה"ש 11, בעמ' 24-30.

אך נראה כי הם צוותו יחד עם שוטרים ישראלים וכך הוכשרו בעיקר בתהליכי חניכה, ורכשו את הכישורים הנדרשים במהלך העבודה. שוטרים פלסטינים מעטים, שהיו בעלי השכלה תיכונית נשלחו לקורסי הכשרה בבית הספר לשוטרים, אך לימודים אלה היו ברמה נמוכה למדי, והם הקנו ידע כללי בלבד, ולא לימוד מעמיק של חוק ומשפט, ערכים או סוגיות משפטיות מורכבות. השוטרים הפלסטינים למדו בין היתר כיצד לנהל רישום יומן בתחנה, שיטות חקירה בסיסית, מהם תפקידי הסייר, מגבלות על השימוש בכוח, דרך הטיפול בעבירות רכוש או עבירות רחוב, שיטור תנועה ועוד. ההדרכה הייתה בסיסית ולא כללה פירוט יתר בנושאים המצריכים חשיפה של שיטות עבודה ייחודיות או מודיעיניות שעלולות היו לשמש את השוטרים המקומיים כנגד ישראל.²⁶

הגיוס המהיר של כוח האדם וזהותו הציבו כמה אתגרים נוספים. ביחס לשוטרים ישראלים התעוררו שתי בעיות שהצריכו מענה דוחק: מציאת מקומות דיור; ודרך ההגעה לתחנה שבה הוצבו. הפתרון המיידית והמתבקש היה שימוש בתחנות קיימות שבמבני משטרה מנדטוריים.²⁷ תחנות אלה סיפקו את הפתרון המהיר והיעיל ביותר, גם אם לא בהכרח הנוח. הן שופצו לפי הצרכים והוסבו לשימוש המשטרה החדש. שוטרים ישראלים הגיעו לתחנות בשטחים בהסעות שאורגנו בידי המשטרה בלבד; זאת, קרוב לוודאי, הן בשל השיקול הביטחוני, הנעוץ באי-היכרות עם המקום ועם האוכלוסייה הכבושה, וחשש כי תהיה עוינת, והן בשל השיקול הכלכלי, של עלות הנסיעה. שיקולים נוספים שניתן להעלות על הדעת היו דרכים לא סלולות או לא בטיחותיות; נסיעות מתמשכות שבמהלכן עלול היה הנהג להירדם; ואולי גם ניסיון מצד הפיקוד לעודד תהליכי התקשרות, שיח פתוח וגיבוש בין השוטרים.

שוטרים ישראלים עבדו לרוב במשמרות של שבוע, שכללו יומיים חופשה, בעוד השוטרים הפלסטינים לנו בביתם, וזכו ליום חופשה שבועי אחד בלבד. השוני בתנאים נבע כנראה מהעובדה שהנסיעות הלוך ושוב גזלו שעות רבות מזמנם של השוטרים הישראלים, והתקזזו עם חופשתם, ואילו הגעתם של השוטרים הפלסטינים לתחנות המשטרה הייתה קצרה ופשוטה יותר. עבור משטרת ישראל, ניתן להניח כי הייתה כדאיות רבה יותר בהעסקת שוטרים פלסטינים לפחות עד רף מסוים: הן כדאיות כלכלית, שכן עבורם לא נדרשו הסעות ומקומות מגורים, והן מכיוון שזכו לאמון רב יותר מצד האוכלוסייה המקומית.

לפיכך, משיקולים אלה ואחרים, רובו המכריע של כוח האדם בשטחים, כשני שלישי, היו שוטרים פלסטינים.²⁸ היו אלה לרוב מי שעבדו כשוטרים לפני המלחמה, ומונו בידי

26 צבי לביא: "800 משרות פנויות במשטרה" מעריב 29.3.1970, 5. בנוגע להדרכות המגויסים החדשים בתקופה זו, משתי הקבוצות, ראו מעוז, לעיל ה"ש 2, בעמ' 54.

27 דוח משטרה 1967, לעיל ה"ש 11, בעמ' 12, 23, 34.

28 שם, בעמ' 20, 144.

מוכתר הכפר או השלטונות הירדניים. היכרותם עם האוכלוסייה המקומית, ההנחה כי זו תיתן בהם אמון רב יותר, וניסיונם בתפקידי השיטור נתפסו כמעניקים להם יתרון בהשלטת סדר מקומי בכפרים ובערים הערביות. המשך העבודה במשטרה אפשר לשוטרים הפלסטינים ללמוד שיטות עבודה, לקבל הכשרה מקצועית, ולסייע לאוכלוסייה המקומית.²⁹ נוסף על כך, שכרם היה גבוה יותר בהשוואה לשכרם בעבר, תחת השלטון הירדני ואף בהשוואה לשכרה של האוכלוסייה המקומית.

הפערים בין שתי קבוצות השוטרים, הישראלים והפלסטינים, באו לידי ביטוי גם בחימום: שוטרים ישראלים צוידו באקדח ועשרה כדורים, והונחו גם לשאת אלה מוצנעת בכל עת. שוטרים מקומיים, לעומת זאת, הונחו להשתמש ברובים שנמצאו בתחנות שבהן שירתו לפני המלחמה, אך הם נדרשו לדווח בפרוטרוט על הנשק והתחמושת שנמצאו בהן ועל השימוש בהם: כמות הרובים, סוגם, מספרם הסידורי, מספר מחסניות וכדורים. הוראה זו נועדה לאפשר למשטרת ישראל לפקח על השימוש שנעשה בנשקים, ולמנוע את העברתו לארגוני הטרור, שפעילותם הלכה והתרחבה עם השנים.

חיי היומיום של השוטרים הישראלים בשטחים טמנו בחובם הקשרים תרבותיים וחברתיים שונים, לצד אתגרים ביטחוניים, שראויים לשמש נושא למחקר נפרד, ולפיכך אתייחס לנושא זה בקצרה בלבד. התחנות שבהן התגוררו ושירתו השוטרים היו בעלות מאפיינים צבאיים במהותם, הן ביחס לתנאי המחיה והן ביחס למגבלות שהוטלו על השוטרים ששהו בהן. השוטרים עברו בדיקות רפואיות מקיפות טרום הצבתם, והם חוסנו נגד מלריה, אבעבועות שחורות ושפעת אסיאתית. נוסף על כך, נערכו תהליכי חיטוי וסניטציה במחנות ובתחנות שבהן התגוררו ועבדו השוטרים.³⁰ זאת, כנראה, בשל סמיכותם של צפון סיני ועזה למצרים ואפריקה, והחשש מפני התפשטותן של מחלות קשות המאפיינות אותן, ומפני תחלואה נרחבת בשל ריבוי הזכוכים והיתושים במקום. כל השוטרים קיבלו תלושי מזון לארוחות מסודרות שסופקו באמצעות מטבח משטרת בעזה ומטבחים צבאיים במקומות אחרים. שוטר נשוי קיבל תלושי מזון לארוחות ללא עלות, ושוטר רווק חויב בתשלום סמלי עבור ארוחותיו. זאת, קרוב לוודאי, מתוך התחשבות במצבו הכלכלי של הראשון, ששכרו נדרש למשפחה שלמה, בעוד הרווק נתפס כמי שמפרנס את עצמו בלבד. מתוך המציאות הצבאית שבה פעלו התחנות, אין פלא שגם קיומן של מנות קרב צוין במסמך ההתארגנות, כמנת מזון אפשרית.

פקודת ההתארגנות התנתה את היציאה מן המחנה בכך שלפחות שני שוטרים יצאו ממנו בצוותא, לבושים במדים וחמושים, ולאחר שרשמו את שעות יציאתם וחזרתם. גם כאשר יצאו מן המחנה, נאסר עליהם להיכנס לבתי התושבים ללא תיאום וללא עילה

29 שם, בעמ' 145, 150-151.

30 שם, בעמ' 23.

משטרתית שעליה דיווחו מראש, וכן נאסרה עליהם שהות במקומות בילוי ובידור כמו מסעדות, בתי קולנוע או עריכת קניות בחנויות המקומיות, והם הורשו לצאת למטרות טיול בלבד. נהלים קפדניים אלה נועדו להשיג שתי מטרות: האחת, ליצור נוהלי עבודה אחידים וברורים למען ביטחונם של השוטרים הישראליים; והשנייה, למנוע מהם לנצל את סמכותם ביחס לאוכלוסייה המקומית לרעה, באמצעות ביזה, או שימוש בכוח שלא כדין. ואומנם, טענות באשר לניצול סמכותם של השוטרים לרעה עלו זמן קצר לאחר תום המלחמה. בראשית ספטמבר 1967 פנתה קבוצה של 7 מוכתרים "וכי" 18 סוחרים", כפי שמצוין בתרגום עצומה שנשלחה אל שר הביטחון, שר הפנים והמושל הצבאי של אזור ירושלים, בטענה כי שוטרי מג"ב נוהגים כלפי התושבים המקומיים בצורה כוחנית ואלימה, תוך שימוש בלתי סביר בכוח. בין היתר ציינו שם כי "אנשי הפטרולים" של מג"ב בעיר העתיקה "מכים מקללים ומענים את התושבים הערביים החפים מפשע בלי כל סיבה ובאופן סנסציוני בכל האכזריות והנקמה. כ"כ נודף ממעשים אלה ריח התוקפנות והסגת גבול הסדר התרבותי והערכים האנושיים".³¹ בתגובה לטענות אלה כתב מפקד הפלוגה במקום כי חייליו פעלו בעקבות גידופים כלפי אנשיו, ולאחר שנערך בן 17 רמס בכוונה את רגלו של אחד השוטרים, הפיל את נשקו וניסה להרימו. עם זאת, ציין מפקד הפלוגה בסיום מכתבו: "יחד עם זאת ולמרות הכל הוריתי לא להשתמש בכח בשום מקרה דגן ולעצור האישי ולהביאו לתחנת המשטרה ולהשתמש בכל הדרוש למעצרו בלבד במידה והאיש מתנגד".³² עם זאת, עדויות דומות מצויות גם במקורות אחרים, לרבות בספרו של ארגמן, המבוסס, כפי שצוין לעיל, על עדויות של אנשי מג"ב עצמם.³³

מערך השיטור בשטחים שתואר ברשימה זו פעל מאז אוגוסט 1967 ועד להקמת הרשות הפלסטינית בשנת 1994.³⁴ הצהרת העקרונות על הסדרי ביניים של ממשל עצמי פלסטיני קבעה כי הסמכות הרשמית בכל הקשור לניהולם העצמאי בתחומי הביטחון והשיטור תועבר לידי הפלסטינים, וכי המשטרה הפלסטינית תהיה האחראית לשמירת החוק והסדר ברשות הפלסטינית. בכך למעשה הסתיימו 27 שנים של העסקת שוטרים פלסטינים במשטרת ישראל. מסמך זה הביא אל קיצו את מערך השיטור הישראלי בשטחים

31 "עצומת מוכתרי ירושלים" אל שר הביטחון, שר הפנים והמושל הצבאי של אזור ירושלים (2.9.1967), ל-2698/7, לעיל ה"ש 4.

32 מכתב מפקד אריה סגל, מפקד הפלוגה, אל מפקד הגדוד (11.9.1967), ל-2698/7, שם.

33 כך למשל פקד גבריאל אשתון ממג"ב אמר בריאיון עימו כי כאשר צה"ל לא הצליח להשתלט על הפגנה בג'בליה, הגיעו למקום אנשי מג"ב, ורוב המשתתפים בהפגנה התפזרו. עם זאת "אנשים שזרקו אבנים עלינו הוכו, אך אינני חושב שהם נזקקו לבית-חולים". ארגמן, לעיל ה"ש 10, בעמ' 118; על החשש מפני ביזה ראו אמנון רמון **תושבים, לא אזרחים: ישראל וערביי מזרח ירושלים - 2017** (1967, 64 (2017)); על התנהלותו של מג"ב כלפי התושבים המקומיים, שהובילה להוצאתו מעזה לתל אביב, ועל התנהלותו כלפי תושבי תל אביב, ראו אוהיון "הקרב על עזה נגמר", לעיל ה"ש 9.

34 "הצהרת עקרונות על הסדרי ביניים של ממשל עצמי" כפי שהוצגה בכנסת, הישיבה ה-129 של הכנסת ה-13 (21.9.1993).

שהוקם לאחר מלחמת 1967, ונבנה תוך תהליכי ניסוי וטעייה. לא כאן המקום, ברשימה קצרה זו, לסכם את התקופה בכללותה, אך אין ספק כי רבים מהאתגרים שניצבו אז בפני המשטרה עודם רלוונטיים גם כיום, לרבות גיוס כוח אדם מתאים התמודדות עם טרור בקרב אוכלוסיה אזרחית.